

STAV VJERNIKA I TEOLOGA PRED REDOVITIM CRKVENIM UČITELJSTVOM

Tema je danas veoma aktualna u Crkvi, možda jedna od najaktuelnijih. Dovoljno je samo podsjetiti na reakciju, koju je u raznim katoličkim krugovima izazvala i još na žalost, izazivlje enciklika »Humanae vitae«. Stoga neće biti na odmet, ako u kratkim crtama, iznesemo o tom pitanju nauku Crkve, koju je izrazila u konstituciji »Lumen gentium«. Iz tog se naučavanja može jasno vidjeti, razumije se uz kratki komentar, kakav stav mora zauzeti jedan vjernik, pa i jedan katolički teolog (koji uvijek ostaje vjernik) pred redovitim crkvenim učiteljstvom, osobito papinskim. Budući da teolog ima posebnu ulogu u Crkvi, sigurno će biti od koristi, ako se nešto rekne o njegovu posebnu stanovištu pred takvim crkvenim naučavanjem.

I. KONSTITUCIJA »LUMEN GENTIUM« O STAVU VJERNIKA PRED REDOVITIM CRKVENIM UČENJEM

To je stanovište izneseno u 25. broju konstitucije ovako: »Među glavnim dužnostima biskupa ističe se propovijedanje Evandelja. Doista, biskupi su glasnici vjere, koji dovode nove učenike Kristu, i autentični učitelji, to jest Kristovom vlašću snabdjeveni, koji propovijedaju vjeru sebi povjerenom puku, da bi je uzvjerovao i u životu primijenio, nju razjašnjuju pod prosvjetljenjem Duhla Svetoga iznoseći iz riznice Objave staru i novu nauku (usp. Mt. 13, 52), djeluju, da ona plod donese, i zablude, koje njihovu stadu prijete, budno odbijaju usp. 2 Tim. 4, 1—4). Biskupe kad uče u zajednici s rimskim papom, treba poštivati kao svjedoke božanske i katoličke istine; a vjernici moraju mišljenje svoga biskupa dano u pitanjima vjere i morala primiti u Kristovo ime i uz nj pristati s religioznim poštovanjem. Ovo pak religiozno poštovanje volje i razuma treba da se na poseban način iskaže autentičnom naučavanju rimskoga biskupa i kad ne govori ex cathedra, tako da se njegovo vrhovno naučavanje s poštovanjem primi i mišljenje, koje on iznese, iskreno prihvatiti prema shvaćanju i volji, koju je on očitovao, a ta se osobito vidi bilo iz naravi dokumenata, bilo iz čestog izlaganja iste nauke, bilo iz načina izražavanja«.

U navedenom tekstu se naučava odakle auktoritet redovitim crkvenom učiteljstvu tj. biskupima u naučavanju; što je redovito crkveno učiteljstvo i na koji se način vrši i kakvo stanovište treba zauzeti prema njemu.

Najprije, odakle biskupima auktoritet u njihovu naučavanju? Na to je potrebno podsjetiti, da se može bolje uvidjeti kakav stav treba zauzeti pred njihovim redovitim naučavanjem. Jer bi moglo kome doći na pamet, da njihov auktoritet dolazi, kao što dolazi teolozima, od njihove kulture, od dubine njihova izlaganja i snage dokazivanja. Nipošto, on dolazi od toga što su biskupi, kako kaže Koncil, »Kristovom vlašću snabdjeveni«.

Zašto su pak oni njegovom vlašću snabdjeveni, Koncil je jasno istakao u 21. broju konstitucije: »Biskupsko posvećenje daje sa službom posvećenja službe poučavanja i vladanja, koje se pak po svojoj naravi mogu izvršavati u hijerarhijskoj zajednici s glavom i članovima zbora. Jer iz predađe, kakva proizlazi osobito iz liturgijskih obreda i prakse i Istočne i Zapadne Crkve, jasno je da se polaganjem ruku i riječima posvećenja tako daje milost Duha Svetoga i tako utiskuje sveti biljeg, da biskupi na odličan i vidljiv način imaju ulogu samoga Krista, učitelja, pastira i svećenika, i da rade u njegovo ime«. ¹ Biskupima, dakle, dolazi auktoritet od toga, što su oni preko svoga posvećenja postali predstavnici Isusa Krista i on po njima biva prisutan među svojim puikom. Krist učitelj, pastir i svećenik nastavlja preko biskupa svoju učiteljsku, pastirsku i svećeničku službu: »Dakle u biskupima kojima pomažu svećenici, nalazi se posred vjernika Gospodin Isus Krist, vrhovni svećenik. Jer, sjedeći na desnu Boga Oca, ne prestaje biti prisutan u zajednici svih biskupa, nego u prvom redu po njihovoj odličnoj službi svim narodima propovijeda riječ Božju i vjericima neprestano dijeli sakramente vjere, po njihovoj očinskoj službi (usp. 1. Kor. 4,15) svome tijelu inkorporira nove udove nadnaravnim preporodom.² Stoga biskupi još više rimski papa, nijesu obični vjernici još manje obični ljudi u očima svojih vjernika, jer im oni predstavljaju Isusa Krista preko kojih on prosvjetljuje, posvećuje, upravlja, djeluje. Zato se s pravom čini nepojmljivo, da bi biskup još više rimski papa mogli trajno ili često zablude naučavati, dok naučavaju u ime Krista, ikoga predstavljaju u pitanjima vjere i morala, pa i tada kada ne naučavaju infalibilno. Toga je prvotna Crkva bila svjesna, dok je ispovjedala: biti u jedinstvu s biskupom značilo je imati posebno jamstvo, da se je u zajednici s Kristom: odijeliti se od biskupa značilo je prepustiti se sebi i svojim sposobnostima; raditi prema njegovim direktivama značilo je učiniti da rad bude blagoslovljen i dugotrajan.³

Što je pak redovito crkveno učiteljstvo? To je obični oblik vršenja biskupske vlasti propovijedanja u ime Kristovo. Rekoh obični da ga razlikujemo od neobičnog, izvanrednog, rijetkog koncilskog propovijedanja, kada biskupi skupa s papom svečano naučavaju u Kristovo ime ili kada sam papa naučava svečano, infalibilno u definicijama ex cathedra. I redovito biskupsko naučavanje zbliva se uz asistenciju Duha Svetoga, koju je Krist obećao apostolima stoga i biskupima, njihovim nasljednicima. Tim naučavanjem biskupi i papa propovijedaju vjeru povjerenom puiku, da bi je uzvjerovao i u životu primijenio. Iz ovog bi se teksta moglo zaključiti, da crkveno učiteljstvo mora propovijedati samo vjeru, jer koncilski tekst nije upotrebio klasični izraz »vjeru i moral«. No takvo je tumačenje isključeno time, što vjera mora biti primijenjena na život. Dakle praktična primjena mora slijediti iz teoretske tvrdnje drugim riječima: kršćanski se moral oslanja na objavljenju vjeru, a da pritom, što je razumljivo ne protuslovi zdravom razumu. Osvjetljujući uz asistenciju Duha Svetoga obja-

¹ Vjesnik biskupije splitske i makarske, XII (1965), br. 3, str. 17.

² Ib.

³ Usp. npr. Poslanice sv. Ignacija antihijskoga kod: M. J. Rouet de Journal, Enchiridion Patristicum iz. Herder, Freiburg Br. Barcelona 1956. str. 18, 22, 16—17.

vljenu nauku crkveno učiteljstvo pridonosi razvoju njezine spoznaje. Ono također ima dužnost, da odbija zablude od svoga stada, stoga mora budno paziti, da se ne bi kriva vjerska načela uvukla među njegove vjernike.

Ako pak redovito crkveno učiteljstvo ima dužnost da autentično, tj. u ime Kristovo govori, vjernici imaju dužnost da prihvate to naučavanje. Jer je Spasitelj rekao: »Tko vas sluša, mene sluša. Tko vas prezire mene prezire«. (Lk. 10, 16.). »Pasi janjce moje... Pasi ovce moje« (Iv. 21, 16—17). Stoga nauka, koja se odnosi na redovito crkveno učiteljstvo i koja je iznesena u gore spomenutom 25. broju »Lumen gentium« ne sadrži neko teološko mišljenje ili mišljenje neke posebne teološke škole, nego mišljenje i vjeru Univerzalne Crkve. Zato obvezuje sve vjernike u Crkvi: i papu i biskupe i teologe, i obične vjernike. Razumije se: svakoga na svoj način. Papu i biskupe, da propovijedaju u ime Kristovo i da sve učine kako bi nauku, koju propovijedaju u njegovo ime svi vjernici prihvatili. Obične vjernike (razumije se i teologe), da prihvate nauku, koju im crkveno učiteljstvo autentično naviješta. Kako pak takvu nauku vjernici moraju prihvatiti ili kakvo stajalište moraju zauzeti pred takvim naučavanjem, ovisi o načinu redovitog crkvenog učiteljstva. Navedeni koncilski tekst spominje trostruki način toga naučavanja. Prvi je način, kad biskup, koji je u zajednici s rimskim biskupom, naučava autentično u pitanjima vjere i morala, ali ne u svojoj biskupiji. Drugi je način, kada pojedini biskup u svojoj biskupiji autentično naučava u pitanjima vjere i morala. Treći pak način, kada sam papa autentično naučava u pitanjima vjere i morala.

U prvom slučaju redovitog crkvenog naučavanja svi su vjernici dužni s poštovanjem primiti to naučavanje. Ali to poštovanje ne uključuje ni dužnost poslušnosti ni apsolutnog prihvaćanja takva naučavanja. Isto vrijedi i za naučavanje tuđe, tj. ne svoje biskupske konferencije u pitanjima vjere i biskupskog kolegija. To poštovanje se sastoji više u tome da u biskupu prizna član biskupskog kolegija. Razumljivo je da je dopušteno, iz opravdana razloga, vjericima imati i protivno mišljenje, kad postane jasno da se u takvom naučavanju iznose čisto osobna mišljenja. U ovom slučaju svakako se mora sačuvati dužno poštovanje prema osobi biskupa ili biskupâ koji ostaju biskupi i članovi biskupskog zbora. U drugom slučaju redovitog naučavanja stajalište vjernika, pa bio on i teolog, mora poprimiti ne samo dužno poštovanje nego i religiozno poštovanje, jer se radi o auktoritetu vlastitog biskupa, kome je, dakle, od Boga povjereno dotično stado, da mu naviješta, tumači vjeru, nju primjenjuje na njegov život i da ga čuva od zabluda. Oni ga moraju prihvatiti s »religioznim poštovanjem«, to znači oni ga moraju prihvatiti iz religioznih motiva i njemu prilagoditi svoj način gledanja, ne zbog znanstvenih razloga, koje bi mogao navesti njihov pastir, nego zbog poučljivosti duha, koju biskup vršeci svoju svetu dužnost naučavanja ima pravo očekivati od onih, koji su mu povjereni.⁴ Religiozno poštovanje temelji se na dvama razlozima: jedan je vjera u otajstvenu prisutnost Isusa Krista, učitelja u naučavanju svojih predstavnika, drugi je ljubav prema braći u vjeri, koja imaju pravo, da ih

⁴ Msgr. Philips, *L'Église et son mystère au IIe Concil du Vatican*, sv. I. izd. Desclée, 1966, str. 322.

njihovi pastiri nesmetano i smireno vode. Stoga ovo poštovanje prema redovitoj naučavanju vlastitog biskupa (možemo nadodati i vlastite biskupske konferencije) uključuje dva elementa: pozitivan i negativan. Pozitivan, da se pouzdano i nadnaravno prihvati njegovo autentično naučavanje u pitanjima vjere i morala, sve dotle, dok ne postoje razmjerno teški razlozi, da se sumnja u istinitost njegova naučavanja. Negativan, da se javno ne zauzme protivno stanovište naučavanja svoga biskupa (ili svoje biskupske konferencije) iz ljubavi prema braći u vjeri, da se oni ne bi sablaznili i da se ne bi naškodilo njihovoj vjeri.⁵ Stoga kada postoje ozbiljni razlozi da je autentično naučavanje vlastitog biskupa (ili vlastite biskupske konferencije) pogrešno u pitanjima vjere i morala, vjernici mogu suspendirati svoj pristanak i drugdje tražiti istinu o odnosnom pitanju npr.: kod stručnjaka u odnosnoj stvari, kod teologa ili kod Kongregacije za nauk vjere. Javan pak istup protiv naučavanja svoga biskupa ili vlastite biskupske konferencije bit će dopušten samo u slučaju jasne njihove zablude u pitanjima vjere i morala. Takav nastup bio bi djelo ljubavi prema ostaloj zajednici i ujedno spasonosna opomena samome biskupu i svojoj biskupskoj konferenciji. I sv. Toma naučava da podložnik može javno opomenuti poglavara, ako bi prijetila opasnost za vjeru: »Sciendum tamen est, quod ubi immineret periculum fidei, etiam publice essent praelati a subditis arguendi.«⁶ C. Colombo traži, da ta zablude budu ne samo jasna nego i velika.⁷ Na to traženje ne bih pristao, jer kad se radi o vjeri i moralu, što može biti maleno? — No prije nego li to dođe do javnog istupa, potrebno je sačuvati evanđeosku metodologiju, koja glasi: »Ako ti brat sagriješi, pođi pa ga ukori nasamo... Ako te ne posluša, dovedi još jednoga ili dvojicu sa sobom, da sve, oslanjajući se na izjave dvojice ili trojice svjedoka bude vjerodostojno. Ako ni njih ne posluša, obavijesti Crkvu! Ako li ni Crkvu ne posluša, smatraj ga poganimom ili carinikom« (Mt. 18, 15—17). Zato nikako ne bih odobrio pisanje onog teologa, koji je u *La Pensée Catholique* izjavu svoje biskupske konferencije o enciklici »*Humanae vitae*« ovako cenzurirao: »Katolicima ne preostaje drugo nego da je smatraju ništavnom, jer ona sadrži nauku sablažnjivu, pogrešnu, protivnu naravi bračnog jedinstva i izričito odbacenu od »*Humanae vitae*«. Razumljivo je da ne želimo ulaziti tim merittum rei, tj. da li izjava francuske biskupske konferencije odgovara ili ne naučavanju enciklike »*Humanae vitae*«. Htjeli smo samo zabilježiti reakciju, koju ne možemo potpisati, a da se prije toga ne sačuva evanđeoska metodologija. U svakom slučaju kod ovakvih javnih ispada i nastupa protiv vlastitog biskupa ili svoje biskupske konferencije treba biti neoblično razborit: »Ovaj stav rekao bi Msgr. Phillips, traži ne samo dužno poštovanje prema (crkvenom) učiteljstvu, nego također i braći u vjeri«, tako da »nije dopušteno dimnuti nepromišljeno i bez ikakve koristi u nerazmjerne konflikte savjesti. U međuvremenu znanstveno istraživanje nije svedeno na nared i crkveni auktoritet bi bio zlo inspiriran, kad bi zaboravio ili

⁵ C. Colombo, *Usp. Obbedienza al Magistero ordinario*, u: *Nuovo stile di obbedienza*, izd. Ancora, Milan, 1968, str. 116—117.

⁶ *Summa Theologica*, II—II, q. 33, a. 4, ad secundum.

⁷ C. Colombo, *Nav. dj.* str. 118.

⁸ *La Pensée Catholique*, 117. (1968) str. 41—42.

sprilječio snabdjeti u zgodno vrijeme informacijama ili nužnim razjašnjenjima...

Nadutost i afektirana sigurnost, odakle god došle, zle su savjetnice. Ne pristupa se području tako delikatno s namjerom, da se napravi senzacija. Uspjeti kod javnosti, požudne za novotarijama, na temelju izrugivanja danog mišljenja u pitanjima vjere ili morala nije teška stvar, ali u tome ćemo se složiti, to je posao tužan i svršava tako, da bude destruktivan. To je protivno od jednog ozbiljnog studija, koji ne samo pazi da bude koristan (*garde son utilité*) nego se često pokazuje apsolutno nuždan, dakle obavezan... Gledati s visoka i prezirno na crkveno učiteljstvo ili jednostavno na naučavanje prošlih naraštaja, nije lojalno, jer takav odnos podvrgava iskrenost i želju za istinom nepravednom pritisku, katkada fatalnom... Auktoritet teologa, bio on ne znam kako učen, ne može ukloniti auktoritet papinskog ili biskupskog naučavanja, koje je jedne druge naravi.⁹ U trećem slučaju redovitog crkvenog učiteljstva, tj. kad se radi o autentično papinskom naučavanju, religiozno poštovanje uma i volje o autentičnom naučavanju svoga biskupa ili svoje Biskupske konferencije. Stvarno, jer se ne radi o infalibilnoj definiciji, nitko ne može tražiti od vjernika da dade apsolutni pristanak uz njegovo naučavanje. No, to ne znači, da se on može prezreti ili izvrći ruglu, već mu se mora iskazati, ističe II vatikanski sabor, posebno poštovanje uma i volje. Veličina toga poštovanja, toga prihvaćanja uma i volje, ovisi o stupnju auktoriteta, koji je papa upotrijebio kog toga naučavanja. No, kako se može točno saznati, koji je stupanj auktoriteta upotrijebio? Iz samog teksta, odnosnog dokumenta ili iz okolnosti koje ga okružuju i tumače. Iz samog teksta ili, kako veli koncilski tekst, »iz naravi dokumenata«. Npr.: papinsko autentično naučavanje može biti dano u formi enciklike ili u formi jednog govora itd. Isto tako i same okolnosti dovoljno mogu razjasniti, što je papa htio odnosnim dokumentom. Te okolnosti mogu biti u samom danom dokumentu ili izvan njega. U samom dokumentu: npr. riječi koje upotrebljuje: da li njima zapovijeda, da se iznesena nauka prihvati, ili samo svjetuje, potiče, da li ističe, da je to njegovo mišljenje ili mišljenje Crkve, da li veli, da je htio riješiti neko pitanje, koje je nastalo u Crkvi, itd. Izvan dokumenata: npr. papa sam u svojim daljnjim spisima ili govorima tumači, što je htio nekim dokumentom. Ako papa npr. u odnosnom dokumentu zapovijeda svim svojim podložnicima, tj. i biskupima i svećenicima, i teolozima, i drugim vjernicima, da prihvate iznesenu nauku, tada je svi moraju prihvatiti s religioznim poštovanjem, tada ona obavezuje u savjesti, tada biskupi ne mogu samo poticati ili savjetovati svojim svećenicima ili vjernicima, ili ih opominjati, da je prihvate, već moraju zapovijedati, da slijede papu: inače će biti neposlušni papi i na sablazan ostalim vjernicima (u slučaju, da neki biskup ili neka Biskupska konferencija ne bi slijedila u svemu papinsko, takvo naučavanje, jedan pravi i poučeni vjernik zna, da mora slijediti papu, i jer je definirano na I vatikanskom saboru da papa ima u čitavoj Crkvi, nad svim vjernicima i nad svakim vjernikom redovitu, biskupsku i neposrednu

⁹ Msgr. Philips, Nav. dj. str. 323—324.

vlast,¹⁰ koju je pak nauku usvojio II vatikanski sabor,¹¹ tada svećenici, redovnici, osobito teolozi moraju prednjačiti vjernicima u poslušnosti pred takvim papinskim naučavanjem, jer znadu bolje i točnije od običnih vjernika, kakve obaveze slijede iz takva papinskog naučavanja. Ako pak papa samo nešto savjetuje svojim autentičnim naučavanjem, tada bi religiozno poštovanje pred njim imalo mnogo manju obavezu. Svakako, takvo naučavanje zaslužuje našu pažnju, našu poučljivost prema njemu, ali ako se ono pokaže očito nerazborito, ne bi trebalo da ga slijedimo. Činjenica, da poglavar nije dao izričitu naredbu, znači, da nije htio preuzeti na se svu odgovornost: htio je, da kod podložnika dođe do izražaja njegova razboritost i poučljivost prema danom savjetu, stoga, ako razboritost dođe sigurno do zaključka, da su savjet ili želja poglavareva očito nerazboriti, dužna poučljivost mora prestati.¹² Dok kod zapovijedi, bez obzira, kakav će sud dati podložnik o sadržaju zapovijedi, tj. da li je ona razborita ili prikladna (razumije se, da ne smije biti predmet moralno zabranjen), poglavar traži, da se zapovijed izvrši: »Savjet je zapovijed, pisao je Hobbes, kod koje razlog poslušnosti dolazi od stvari koja se savjetuje. Naredba je zapovijed kod koje razlog poslušnosti nalazi se u volji onoga koji zapovijeda.«¹³ Na koncu, ne smije se zaboraviti, da su veoma često predmet biskupskog ili papinskog naučavanja već definirane istine ili istine koje, iako nijesu još definirane, ipak se u Crkvi prihvaćaju bez ikakva protivljenja.

II STAV TEOLOGA PRED REDOVITIM CRKVENIM, OSOBITO PAPINSKIM UČITELJSTVOM

Zašto ovo pitanje? Zar i jedan teolog nije vjernik, stoga obvezan istim obvezama, koje se odnose i na običnog vjernika? Zar je Spasitelj izuzeo od poslušnosti teologe, kad je rekao: »Tko vas sluša, mene sluša«, »Pasi janjce moje, pasi ovce moje?« Zar je II Vatikanski Sabor u svojoj nauci o tome, kako treba primiti redovito biskupsko i papinsko autentično učiteljstvo htio napraviti izuzetak za teologe? Iako je odgovor na pitanje očigledan, ipak je potrebno posvetiti nekoliko riječi i stavu teologa pred redovitim crkvenim, osobito papinskim učiteljstvom. Kažem osobito papinskim jer baš prema ovom naučavanju teolozi osjećaju posebnu poteškoću, da ga prihvate, ukoliko ono sadrži naučavanje vrhovnog naučitelja u Crkvi, stoga se nameće s mnogo većim auctoritetom i s obvezatnijom snagom negoli naučavanje jednog biskupa ili biskupske konferencije; jer papinsko naučavanje obvezuje na religiozno poštovanje uma i volje sve teologe bez izuzetka, dok biskupsko ili neke biskupske konferencije samo one teologe, koji spadaju pod dotičnog biskupa ili dotičnu biskupsku konferenciju; jer u slučaju prividno nefundiranog naučavanja svoga biskupa ili biskupske konferencije jedan teolog još se može obratiti na papu i tražiti razjašnjenje, ali u slučaju eventualnog takvog papinskog naučavanja na koga će se prizvati, osobito ako papa zapovijeda, da se takvo naučavanje prihvati? Iz ovoga se vidi kojim sve kušnjama, patnjama i unutarnjim borbama

¹⁰ Denz.—Schönm., 3060, 3064.

¹¹ Usp. *Lumen gentium*, br. 22.

¹² Usp. T. Goffi, *Obbedienza e autonomia personale*, izd. Ancora, Milan, 1965. str. 51—52.

¹³ Nav. prema T. Goffi, nav. dj. str. 52, bilj. 17.

može biti izvrnut jedan teolog pred papinskim autentičnim naučavanjem i kako je koji put teško sačuvati ispravno duševno ravnovjesje između teologa, vjernika, kao što su svi drugi vjernici, i teologa — čovjeka znanosti, koji se mora pokoravati najrigoroznijim zahtjevima znanosti i stoga je lako prijeći iz poslušnosti u neposlušnost, iz stava religioznog poštovanja u nepoštovanje onoga, koji priznaje samo ono, što se može sa sigurnošću dokazati iz Objave. Još rekoh da treba posvetiti nekoliko riječi i stavu teologa pred redovitim papinskim učiteljstvom. Zašto? Jer teologija ima posebnu misliju u Crkvi. Stoga, ako želimo saznati, kakav stav mora zauzeti jedan teolog pred redovitim papinskim učiteljstvom, potrebno je dozvati u pamet, barem u glavnim crtama, koja je misija teologije u Crkvi.

1. Misija teologije u Crkvi

Klasična je teza, da teologija nije nešto sporedno u Crkvi, nešto, što mora ostati daleko od života i potreba Božjega puka, privezano samo uz katoličke fakultete i razne bogoslovske škole, dakle neki luksuz koji sebi može priuštiti samo crkvena duhovna aristokracija, nego je ona nešto vitalno, nužno inserirano u crkveno tijelo, razumije se, ako se želi, da se vjera učini razumljivijom i pristupačnijom zajednici odraslih vjernika.¹⁴ Da odgovori toj svrsi, teologija se mora služiti dvama fundamentalnim zakonima. Prvi fundamentalni zakon, koji teolog mora stalno imati na pameti u svom teološkom radu, jest slijedeći: i teolog nikada ne prestaje biti vjernik; nije njemu Krist dao ovlast, da pase njegovo stado, da ga čuva od zabluda, da integralno navješta njegovu nauku i da o njoj sudi u njegovo ime, nego apostolima i njihovim nasljednicima. Stoga i katolički teolog mora biti svjestan, da je i on dužan crkvenom autentičnom učiteljstvu religiozno poštivanje uma i volje u pitanjima vjere i morala. To poštovanje nije »samo juridički uvjet ortodoksije, nego životni zakon vjere u otajstvo. Doslovno, teolog živi od sjedinjenja s Riječju, koju Crkva čuva, navješta, izlaže«. Bez njega »njegova razumljiva snaga je prestala i, u granicama, njegov razum skreće u prazninu«. ¹⁵ Ta ga ovisnost o crkvenom učiteljstvu mora, nadalje, podsjećati, da na crkveno učiteljstvo pada konačni sud o njegovim teološkim istraživanjima, o njihovu suglasju ili nesuglasju s objavljenom naukom da se preko tog učiteljstva postaje dionikom tradicionalne crkvene nauke aktuelne vjere kršćanske zajednice. Taj sklad s crkvenim naučavanjem omogućuje teologu kršćanski formirati svoj um, svoje istraživanje čuvati od raznih stranputica individualizma i religioznog subjektivizma i da ne svrši tamo gdje redovito svršava protestantska teologija.¹⁶ Drugi je fundamentalni zakon: preko teologije fides quaerit intellectum, ljudski razum traži, ukoliko je moguće prodrijeti u objavljene istine, shvatiti ih, primijeniti ih na život, uskladiti ih s drugim naravnim istinama, učiniti ih što razumljivijima i prihvatljivijima, stoga teolog nije samo vjernik, koji vjeruje, nego i vjernik koji misli, rezonira, pita, istražuje, kritički se odnosi, brani, dokazuje. On u svom

¹⁴ M. D. Chenu, *La Parole de Dieu, I: La Foi dans l'intelligence*, izd. Cerf, Paris, 1964, str. 289—290.

¹⁵ *Ib.* str. 292—293.

¹⁶ C. Colombo, *Nav. dj.* str. 122.

radu polazi do vjere i crkvenog učiteljstva, da bi postavio razna pitanja Bogu, koji se objavio. On ga pita: zašto je bilo potrebno da uz njega nužno apsolutno Biće, postoji nenužno, contingentno biće? Zašto je trebalo da se utjelovi njegov Sin i onako svrši? Što je milost po kojoj postajemo dio-nici njegove naravi? Što su sakramenti i zašto je baš, ni više ni manje, nego sedam sakramenata? Kako se može uskladiti njegova neizmjerljiva ljubav s patnjama stvorenja u vječnim paklenim mukama? Zašto je trebalo da njegova Majka prije vremena uzade s tijelom u nebo? Zašto baš mora biti razlika između biskupa i svećenika, svećenika i laika? Zašto baš muškarac mora biti subjekt svećeničkog ređenja, a ne i žena? Zašto se čovjek u svojim najintimnijim bračnim činima mora ravnati po naučavanju crkvene hijerarhije? itd. Nijesu to naivna i nezrela dječja pitanja i indiskretne i dokone skolastičke radoznalosti, nego normalan zahtjev jedne zrele odrasle vjere. Iz ovoga slijedi, da se poslušnost teologa ili njegovo religiozno poštovanje pred vjerom i crkvenim učiteljstvom ne može sasvim iscrpsti u samoj poslušnosti, u samom religioznom poštovanju njegova uma i volje niti se pak može odvijati u njoj ili u njemu. Kad bi se sva funkcija teologa ili teologije sastojala u tome, teologija ili teolog prestali bi biti ono što su, tj. da razum otvaraju istini i da ga hrane njezinim razumljivim prihvaćanjem. Zaista, i bez teologije naš duh može prihvatiti istinu, ali bez nje, ističe sv. Toma, ne bi je shvatio i stoga bi ostao prazan.¹⁷ I u carstvu vjere pogrešan je princip: *sunt pro ratione voluntas* (neka volja bude mjesto razloga). Na taj način ne bi se Riječ Božja poštivala. I ona se najbolje časti, ako se kuša, koliko je moguće, shvatiti je. I najsvetija vlast je počašćena, alko nastoji biti, ne samo nositelj vlasti, nego i službenica istine. Zato teolog u svome radu mora nastojati da pronađe razloge za istinu, koju produbljuje ili brani, isto tako i za dokumente crkvenog učiteljstva, na koje se oslanja ili koje tumači. Ako se radi o dokumentima, koji nemaju infalibilni karakter, on ih može čak staviti u sumnju služeći se metodičkom sumnjom, kao što se događa u bilo kojem znanstvenom radu. U tom slučaju, on ne mora doći do istih zaključaka, do kojih je došlo crkveno učiteljstvo. Ako se uvjeri da je crkveno učiteljstvo pogriješilo (u naučavanju može i suspendirati pristanak uz naučavanu istinu: »Ne možemo prešutjeti, msgr. Philips, slučaj jednog kompetentnog kršćanina koji bi imao ozbiljnih razloga da pretpostavi jedan drugačiji način mišljenja službenim direktivama ili koji bi mogao donijeti fundiranih razloga, da se pitanje stavi u sumnju. On ne bi znao, uz najbolju volju ovoga svijeta, da se prisili na unutarnji pristanak. No nitko mu ne brani, da nastavi svojim istraživanjima, ako izbjegava baciti iz prkosa ili iz intelektualne oholosti, nepovjerenje na izjave (crkvenog) naučiteljstva.¹⁸ On će privatno iznijeti svoje sumnje učiteljstvu, da bi tako pomagao čitavu Crkvu u traženju i spoznanju istine.

Iz iznesene nauke slijedi, da između teologa i crkvenog učiteljstva mora postojati posebni unutarnji odnos, koji se ne može iscrpsti u nekom oportunističkom slaganju dobrih susjeda u zajedničkoj vjeri. Teolozi su,

¹⁷ »Si nudis auctoritatibus magister quaestionem determinet certificabitur quidem quod ita est, sed nihil scientiae vel intellectus acquireret, et vacuus abscedet« (Quodl. IV, art. 18).

¹⁸ Msgr. Philips, Nav. dj. str. 323.

osobito danas, kad papa i biskupi, zbog upravljanja Crkvom i brige za evangelizaciju svijeta, nijesu u stanju baviti se dubljim teološkim studijem, njihovi tehnički asistenti. Sjećam se, ako se ne varam, da je jedan biskup (mislim Mc Carty) priznao na prošlom Koncilu: »Mi smo naučavajuća Crkva, a vi (teolozi) informativna«. Crkveno učiteljstvo, papa i biskupi, snosi odgovornost za svoje odluke, svoje doktrinalne čine, dok su teolozi njihovi informatori, savjetnici, redaktori njihovih važnijim doktrinalnih dokumenata: »Uspjeh II Vatikanskog Koncila piše H. Küng, treba mnogo zahvaliti konstruktivnoj međusobnoj suradnji biskupa i teologa, koji su u većini slučajeva spremali dobre govore i prijedloge biskupima i koncilске dokumente izrađivali, da bi o njima biskupi raspravljali. Neuspjeh raznih pokoncilskih biskupskih konferencija treba osobito pripisati nedostatku konstruktivne suradnje između biskupa i teologa.«¹⁹ Teolog nema auktoriteta, nema naime asistencije Duha Svetoga, koju ima crkveno učiteljstvo, on je vjernik, koji religiozno poštuje crkveni auktoritet, ali je on vjernik s odrasлом vjerom u informaciji i refleksiji. I baš na ovom području informacije i refleksije teolog brižno čuva i mora čuvati svoju slobodu.

2. *Da li je teolog slobodan javno divulgirati svoje ideje, koje bi bile protivne autentičnom papinskom učiteljstvu?*

S obzirom na redovito autentično papinsko učiteljstvo teolog je slobodan u informaciji i refleksiji, drugim riječima, slobodan je u znanstvenoj metodi rada, koja se bitno sastoji u tome, da se ništa ne prihvati, što nije u dotičnoj materiji uvjerljivo dokazano. Dakle, teolog je slobodan u času svoga studija, svoga istraživanja. Da li je pak slobodan javno divulgirati rezultate svoga istraživanja koji bi bili, eventualno, u protuslovlju s papinskim autentičnim naučavanjem?

Kao odgovor na pitanje donosimo dva mišljenja: jedno je gore spomenutog msgra Colomba, a drugo je njemačkog teologa K. Rahnera. Čini se, da prvi odgovara negativno, a drugi pozitivno.

a) *Mišljenje C. Colomba*

Jedan teolog, odmah ističe Colombo, može biti lako sklon pozitivnom mišljenju zbog različitih motiva, kao što su npr. želja za unapređivanjem teološke znanosti ili zapomaganjem dozrijevanja vjere u kršćanskoj zajednici. Svi ovi razlozi i još razni drugi, priznaje pisac, imaju svoju stavovitu snagu, ali je nužno imati pred očima i druge okolnosti da se izbjegne opasnost jednostavnog gledanja.²⁰ Koje su to okolnosti? Najvažnija je ova: divulgiranje teoloških ideja stvara veoma važan i delikatan problem, ukoliko od načina i vremena, u kojemu se ono zbiva, ovisi jačanje i dozrijevanje vjere ili smanjivanje ili kriza njezina kod vjernika. Zato crkveno učiteljstvo, koje ima dužnost štiti vjeru kršćanske zajednice, tj. paziti ne samo na sadržaj vjere, nego i na duh i krepost njezinu, ima sigurno pravo da sudi o pastoralnom aspektu u divulgiranju teoloških ideja i da ih nadzire.

¹⁹ H. Küng, *Wahrhaftigkeit*, izd. Herder, Freiburg—Basel—Wien, 1964, str. 16.

²⁰ C. Colombo, *Nav. dj.* str. 123—124.

Ista refleksija vrijedi, prema Colombu, i za profesora katoličke teologije, tj. za divulgiranje osobnih ideja u predavanjima. Jer prva zadaća svakog profesora teologije ne sastoji se u tome, da đacima priopći svoju nauku, nego crkvenu nauku i da ih odgoji na pravi način teoloških mišljenja. Poradi toga vjerno naučavanje crkvene nauke, ističući pri tom i stupanj auktoriteta, koji odgovara nekoj crkvenoj nauci, odgoj uma i volje kod slušatelja da pouzdano i smireno prione uz crkveno učiteljstvo, tvore prvi momenat, i to fundamentalni, jednog dobrog intelektualnog, katoličkog odgoja. Na ovom neophodno potrebnom i stalnom temelju moći će se postepeno i s uspjehom razvijati drugi momenat toga odgoja, a to je zahtjev i sposobnost kritičkog verificiranja. Zbog ovog razloga i nužnog odsjeva, koji primljena teološka formacija ima na pastoralno djelovanje klera i, općenito, na kršćanski život vjernika, crkveno učiteljstvo ima dužnost i pravo da kontrolira naučavanje teologa, da sudi o njegovu suglasju s crkvenom naukom i o tome, da li je ono pedagoški kadro podupirati opravdani ekvilibrij između vjere i razuma u kršćanskoj zajednici. Sama pak naknadna razjašnjenja, nadodaje pisac, u crkvenom naučavanju, napuštanjem nekih negdašnjih pozicija i zablude eventualno počinjene ne mogu djelovati, da se zaboravi nadnaravni temelj crkvenog učiteljstva i njegova neophodna funkcija kao redovito sigurna, nužna i unifikatorna vodiča. Religiozno pak poštovanje uma i volje, koje treba da se iskazuje crkvenom učiteljstvu, ne uništava slobodu i svojstvenu samostalnost znanstvenog istraživanja, niti je nespojivo sa slobodom raspravljanja, koja je potrebna svakoj znanosti. Dužna razboritost, na koju je katkada potrebno podsjetiti, kad se radi o divulgiranju mišljenja ili novih teza, nije ništa drugo nego poziv na strpljivu ljubav prema braći u vjeri. Zahtjev, da bude poštovan odnos između crkvenog naučavanja i osobnog mišljenja kod naučavanja teologa, nadahnut je temeljnom pedagoškom normom. I same poteškoće koje teolozi kadkada susreću pri vršenju svojih raznih dužnosti, redovito su poticaj za njihovo intelektualno i duhovno dozrijevanje, koje mora skladno sjediniti pouzdanu i punog poštovanja poslušnost prema crkvenom učiteljstvu s iskrenim i aktivnim traženjem istine. Teolog, koji bi s ustrajnim naporom težio prema ovome skladu, postao bi doista, zaključuje Colombo, učitelj u vjeri svojim učenicima i čitateljima.²¹

b) *Mišljenje K. Rahnera*

Čini se, da njemački teolog protivno mišljenje zagovara, i to povodom enciklike *Humanae vitae*. Da bismo u osvrtu na njegove ideje mogli biti što objektivniji, smatramo, da će biti zgodnije, ako ih donesemo u njihovu kontekstu.

Rahner najprije ističe, da spomenutu encikliku treba »ozbiljno uzeti«, jer je ona »riječ papina«.²² Zatim odmah nadodaje, da ne želi ulaziti u centralno njezino pitanje, tj. da li je i zašto je svjesno isključenje mogućnosti prokreacije u bračnom činu, u sebi i objektivno, nemoralno ili

²¹ Ib. str. 124—125.

²² K. Rahner, Zur Enzyklika »*Humanae vitae*«, u: *Stimmen der Zeit* 9/1968, str. 193.

naprotiv ne bi nužno smjelo biti nemoralno.²³ On samo kani odgovoriti, s teološkog stanovišta, zašto je enciklika naišla na opoziciju u Crkvi i zašto će joj se još protiviti.²⁴ Da na to odgovori, odmah naglašava, da *Humanae vitae* nije definitio ex cathedra. Kakav pak stav treba zauzeti pred takvim dokumentima, tumače njemački biskupi u svojoj pastoralnoj poslanici, u kojoj podsjećaju, da Crkva u svojem autentičnom naučavanju može pogriješiti i da je stvarno pogriješila. Ona ne može pogriješiti samo u svojim definicijama. Crkva u svome naučavanju i u svome djelovanju, nastavlja ju njemački biskupi, ne može uvijek biti vođena dilemom: ili izdavati infalibilne definicije ili šutjeti i prepuštati pojedincu da radi što mu se sviđa. Crkva mora, pa čak i uz pogibao da pogriješi u pojedinom slučaju, formulirati neku nauku, koja ima neki stupanj obvezanosti i, upravo, jer takvo naučavanje nije infalibilno, nosi na sebi obilježje provizornosti, koje ide sve do mogućnosti zablude. Inače ona ne bi mogla naviještati, primjenjivati vjeru na konkretne slučajeve. Tako se vjernik nalazi pred ovakvim crkvenim naučavanjem poput čovjeka, koji je obvezan slijediti savjet jednog stručnjaka u nekom pitanju, iako je svjestan da njegov savjet nije nepogrešiv. No mišljenja, ističu njemački biskupi, koja se protive ovakvom crkvenom naučavanju, ne smiju nikako biti predmet propovijedanja ili katehiziranja, premda katkada postoji dužnost, da se vjernicima rastumači obilježje i ograničena vrijednost takva naučavanja. Tko pak smatra, da može imati osobne ideje i da posjeduje već od sada buduće dublje spoznaje nego što ih posjeduje Crkva, mora se upitati s hladnom kritikom samog sebe pred Bogom i svojom savješću, da li je njegova teološka sprema tako duboka i široka, da se može u teoriji i praksi udaljiti od crkvenog naučavanja. Takav slučaj je moguć. No tko smatra da sve zna bolje, opominju biskupi, taj je umišljen i drzak i odgovarat će za to jednog dana pred Božjim sudom.²⁵ »*Humanae vitae*« nadodaje Rahnen, stvarno spada među dokumente, o kojima govore njemački biskupi, dakle spada među autentične papinske doktrinalne decizije, ali ne »definitorne«, stoga barem u osnovi i reformabilne, podložne promjeni, reviziji.²⁶ Pred takvim papinskim dokumentom jedan katolik mora biti u kritičnom stavu: u kritičnom stavu i prema sebi i prema samom dokumentu. Prema sebi: ozbiljno dopustiti mogućnost da je on izdan pod vodstvom Duha Svetoga.²⁷ Prema dokumentu: jedan katolik, još više jedan teolog, ima u načelu pravo, pače dužnost, voditi računa o njegovoj fundamentalnoj reformabilnosti, koja uza sve to ne ovlašćuje pretpostavku, da je on doista pogrešan, nedovoljan ili reformabilan. Pretpostavka će biti za njegovu nepromjenljivost sve dotle, dok pojedinac ne dođe do toga, da je istinito protivno mišljenje od onoga, koje je izneseno u odnosnom dokumentu.²⁸ Činjenica, da u povijesti Crkve je došlo do revizije papinskih autentičnih decizija, opravdava takav kritični stav. Može se nadodati, da bez takvog stava ne bi uopće došlo do njihovih revizija; čak se ne može pretpostaviti,

²³ *Ib.*, str. 194.

²⁴ *Ib.*, str. 196.

²⁵ *Ib.*

²⁶ *Ib.*, str. 196—197.

²⁷ *Ib.*, str. 197.

²⁸ *Ib.*, str. 198.

da do njih praktično dođe »samo« pod udarcima opozicije sa strane pojedinaca, koji su u savjesti mislili i radili kao katolici.²⁹ Pisac ne namjerava ulaziti u pitanje, da li postoje razlozi, koji bi mogli dovesti do revizije spomenute papinske enciklike. On želi samo naglasiti, da jedan katolik pred ovim papinskim autentičnim naučavanjem može doći do toga, da se ne osjeća njime vezan u savjesti,³⁰ iako u načelu priznaje auktoritet naučavajuće Crkve u moralnim pitanjima.³¹ Danas većina katolika smatra spomenutu encikliku ne samo reformabilnom nego da je treba reformirati, promijeniti. U ovoj situaciji nije moguće nijekati i da ih ima, koji dobronamjerno, in bona fide, to čine i da se ta bona fides može pretpostaviti, i to ne kao sporadičan slučaj, nego upravo kao neko stanje u kojem se nalaze široki slojevi Crkve i samog njezina javnog mišljenja. Ne može se unaprijed dokazati, da je takva situacija nemoguća jer se radi o naučavanju, koje je objektivno reformabilno. Ovakva nauka po svojoj biti je izložena takvoj situaciji, iako se uvijek i posvuda nije stvarala pred autentičnim crkvenim naučavanjem. Svakako je takvih situacija bilo u prošlosti. Može se sa sigurnošću ustvrditi, da je velika većina egzegeta napustila »mnoge« izjave crkvenog učiteljstva na početku ovoga stoljeća, prije nego li su bile oprezno povučene. Ljudski sudeći, moguće je, da se takvo nešto dogodi i s enciklikom Humanae vitae.³² Ne služi se niti ovoj naučiteljskoj izjavi niti samom auktoritetu naučavajuće Crkve, ističe pisac, ako se ne želi pogledati u oči današnjoj situaciji u Crkvi ili ako se namjerava, da se ona izbacila iz crkvenog javnog mišljenja. Rahner ne namjerava ispitati, da li je ta situacija posve opravdana, nego samo želi pokazati, što u njoj mora praviti: biskup, svećenik, profesor moralke i obični vjernik.

Što mora činiti jedan biskup? On ne može i ne smije poći od uvjerenja da je protivno mišljenje od onoga, koje je izneseno u enciklici, apsolutno istinito. On može svojim vjernicima pokazati težinu i domet papinske izjave. Može opominjati vjernike i svećenike, da ozbiljno uzmu, s autokritičnim duhom tu izjavu. Ipak u svome radu ne smije poći od uvjerenja, kao da bi papina izjava bila apsolutno nepromjenjiva, tako da bi odstupanje od nje nužno uključivalo nijekanje samoga principa učiteljskog auktoriteta u Crkvi, koje objektivno dijeli katolike od Crkve. On će se nadalje pobrinuti, da se kod njegovih svećenika, dok budu raspravljali s propovijedaonice, i u drugim zgodama jasno vidi njihov zbiljski pozitivni stav prema crkvenom učiteljstvu. No u društvu, kao što je naše, bit će potrebno javno izložiti načela, koja su iznijeli njemački biskupi, primijeniti ih na samu papinsku encikliku i jasno spomenuti, da je moguće zamisliti jednog katolika, koji dobronamjerno, in bona fide, ne prihvaća papino naučavanje.³⁴

Ovim je nešto rečeno i o stavu jednog svećenika na propovijedaonici i u ispovijedaonici³⁵ kao i o stavu običnog vjernika.³⁶ Vjernik pak, ako

²⁹ Ib., str. 198—199.

³⁰ Ib., str. 199.

³¹ Ib., str. 201.

³² Ib., str. 204.

³³ Ib., str. 204—205.

³⁴ Ib., str. 205—206.

³⁵ Ib., str. 206.

³⁶ Ib., str. 208.

drži, da može odstupiti u bračnom životu od papinskog naučavanja, ne treba se bojati da subjektivno griješi, niti se smatrati formalno neposlušnim prema crkvenom auktoritetu.³⁷

Što mora raditi jedan profesor morala? Istina, ističe pisac, Pio XII je naučavao u enciklici »*Humani generis*«, da papinska autentična deklaracija ne može biti predmet slobodne diskusije među teolozima, no ta se nauka, iako je bila unesena u jedan od prvih nacрта Dogmatske konstitucije o Crkvi, ne nalazi više u njezinu definitivnom tekstu. U odobrenoj konstituciji se veli, da jednu takvu deklaraciju teolozi moraju primiti s religioznim poštovanjem. To pak poštovanje, koje mora profesor moralne teologije pokazati prema autentičnoj, ali ne definitivnoj izjavi crkvenog učiteljstva, kao što je enciklika *Humanae vitae*, »uzevši u obzir današnje konkretne prilike u Crkvi i u javnom profanom mišljenju, može danas više ne zahtijevati, da jedan moralist bude prisiljen na suhu alternativu: ili braniti na svaki način jednu takvu doktrinalnu izjavu kao jedino sigurnu, opravdanu i dobru za sva vremena, ili se zatvoriti u neprodornu šutnju. Stojeći pri onome, što smo rekli, prvu stvar ne može pošteno braniti, a drugu pak nepravdu bi učinio svojoj misiji teologa — moralista, niti bi bio od koristi Crkvi, moralu vjernika i auktoritetu naučavajuće Crkve. Stoga se moralist mora s jedne strane potruditi, da njegov čak shvati, što govori u prilog papinske nauke ili u prilog formalnog crkvenog auktoriteta (uvijek u granicama već naznačeni) kao i u prilog pozitivnih dokaza, koji su kadri poduprijeti papinsko stanovište. Opet s druge strane neće moći šutke prijeći preko objektivno postojećih i subjektivno tako utjecajnih poteškoća, jer inače bi se dogodilo da ga njegovi učenici ne bi slušali. Nadalje će pridonijeti, da dade svojim đacima ispravnu formaciju savjesti, pa iako bi unaprijed znao, da neće uspijeti kod svih na jednaki način. Možemo reći, podsjeća Rahner, da će moralist u svom načinu ponašanja u konkretnom slučaju morati imati u vidu svoje obveze, kad bude iznosio i razglabao načela, koja smo spomenuli. To je tim opravdanije, iz jednostavnog razloga, što takva načela, bilo u Pija XII, bilo u naučavanju II Vatikanskog Sabora, čak i u samom tradicionalnom tumačenju, kategorički ne isključuju mogućnost, da se jedan teolog može i ne slagati s nekim autentičnim tumačenjem.« Osim toga, »danas bi bilo utopijsko mišljenje, da takvo neslaganje mora uvijek i u svakom slučaju biti zatvoreno u privatnoj savjesti odnosnog teologa. To se nije događalo ni u prošlim vremenima. Jer inače ne bi se mogle ostvariti revizije, kao što su se doista ostvarile, izričito ili šutke, u materiji drugih doktrinalnih izjava, koje je Crkva službeno dala. Što je nužno, da se teologija može razvijati, što je stvarno uvijek postojalo i dosljedno priznato i od službenog crkvenog učiteljstva, ne može, zaključuje pisac, unaprijed i u načelu biti nemoralno.«³⁸

c) *Kritički osvrt*

Iako najdublje poštovanje treba gajiti prema osobama, ipak prema njihovim javnim idejama, ako to ljubav prema Istini traži, potrebno je

³⁷ *Ib.*, str. 209.

³⁸ *Ib.*, str. 207—208.

poslije zrelog ispita savjesti i sa svim mogućim obzirom i autokritikom, zauzeti neki kritički stav. Čini se da se Colombovo mišljenje može glatko prihvatiti, jer odgovara i već gore iznesenim idejama i govoru koji je Pavao VI održao teozolima,³⁹ što se, na žalost, isto ne može reći o Rahnerovu gledištu. Stvarno, i ono je u elementima, koji ga sačinjavaju, označeno poznatim svojstvima Rahnerove misli: originalnošću prema Crkvi i apostolskim žarom, ali uza sve to, čini se da se ne može prihvatiti, i idejama, koje je u spomenutom spisu razvio treba štošta zamjeriti. Namjeravamo se ograničiti samo na neke primjedbe, koje smatramo značajnijima.

Pisac je naglasio u raspravi, da je centralna teza Humanae vitae u osnovi reformabilna, podložna reviziji, te nadodaje, da, ljudski sudeći, do toga može doći. Ne želimo ulaziti u to pitanje, samo bismo htjeli naglasiti, da je pisac najprije morao vidjeti što o tome misli Pavao VI, prije nego li je iznio to mišljenje. Jer, ako papa u enciklici naučava, da je ona centralna ideja nereformabilna, nepodložna reviziji, nije dopušteno, prema današnjem crkvenom stajalištu,⁴⁰ jednom teologu protivno pisati. Da Pavao VI smatra nereformabilnom, nepodložnom promjeni tu centralnu tezu, tj. da je nemoralno svjesno isključiti mogućnost prokreacije kod bračnog čina, o tome se može lako uvjeriti, ako imamo u vidu barem slijedeće tekstove iz enciklike: »Crkva naučava, ističe se u enciklici, da svaki bračni čin mora po sebi ostati otvoren prenošenju života.«⁴¹ (»Mora ostati po sebi otvoren«, razumije se u moralnom smislu, jer na drugom mjestu enciklika otvoreno priznaje da svi bračni čini nisu biološki plodni.⁴² »Takva nauka, nastavlja enciklika, koju je više puta izložilo (crkveno) učiteljstvo, osniva se na nerazrješivoj vezi, koju je Bog htio i koju čovjek svojom inicijativom ne može uništiti, između dva značenja bračnog čina: unitivnog i prokreativnog.«⁴³ Protivna je nauka »u suprotnosti s konstruktivnim planom braka i voljom početnika života.«⁴⁴ Crkva »osuđuje kao uvijek nedopuštenu upotrebu sredstava, koja su direktno protivna oplodnji.«⁴⁵ jer ona nikada ne može proglasiti dopuštenim ono što se po samoj svojoj naravi protivi pravom dobru čovjeka.«⁴⁶ To je nauka, koju je crkveno učiteljstvo »izlagalo s postojanom čvrstoćom.«⁴⁷ dana je, »poslije zrelog razmišljanja i ustrajnih molitava«⁴⁸ kao »adekvatni odgovor ne samo na očekivanja vjernika već i svjetskog javnog mišljenja, i to ne od Pavla VI kao privatne osobe već u svojstvu Kristova namjesnika,⁵⁰ asistiranog od Duha Svetoga.⁵¹ U svojim govorima nakon enciklike Papa priznaje, da je htio njom odgovoriti »na pitanje sumnje, tendencije« i izreći svoje »mišljenje i u njoj je, između ostalog odvagnuo« stalne elemente tradicionalne i aktuelne crk-

³⁹ Usp. AAS 58/1966, str. 889—899.

⁴⁰ Usp. br. 25. konst. *Lumen Gentium*, zatim razne govore Pavla VI, npr. govor talijanskom episkopatu dne 7. IV 1967. i govor u Fatimi dne 13. V 1967. u AAS 59/1967, str. 408—409, 595.

⁴¹ AAS 60/1968, II, str. 488.

⁴² Ib.

⁴³ Ib., br. 12.

⁴⁴ Ib., br. 13, str. 489.

⁴⁵ Ib., br. 16, str. 492.

⁴⁶ Ib., br. 18, str. 494.

⁴⁷ Ib., br. 6, str. 484.

⁴⁸ Ib., str. 485.

⁴⁹ Ib., br. 5, str. 484.

⁵⁰ Usp., ib. br. 6, str. 485.

⁵¹ Usp., ib. br. 28, str. 501.

vene nauke.⁵² I još k tome naglašuje, da je bio prisiljen donijeti onakvo mišljenje, iako je bio sklon prihvatiti i druge zaključke.⁵³ Zato nije čudo, da svećenicima i biskupima *naređuje*, da prihvate i bez odgađanja šire tu nauku: »Predraga braćo svećenici, koji ste po zvanju savjetnici i duhovne vođe pojedinaca i obitelji, s velikim se pouzdanjem obraćamo vama. *Prva vaša dužnost*, osobito onih, koji *poučavaju u moralnoj teologiji*, jest, da *otvoreno i cjelovito izložite crkvenu nauku o ženidbi*. Dajte vi prvi primjer u vršenju svoje službe *iskrenog poštovanja*, koje se *treba iskazati na vanjski i unutarnji način* crkvenom učiteljstvu. Jer znate, da to poštovanje *obvezuje* ne samo zbog razloga, koji su navadeni, koliko većma zbog svjetla Duha Svetoga, kojim su snabdjeveni crkveni pastiri u tumačenju istine. Vi znate također, da je od najveće važnosti za mir duhova i za jedinstvo kršćanskog puka, ako se na dogmatskom i moralnom polju svi *pokoravaju* crkvenom učiteljstvu i ako *svi govore istim jezikom*. Stoga vam svim srcem upravljamo brižni poziv apostola Pavla: *Zaklinjem* vas, braćo, imenom Gospodina našega Isusa Krista, da svi *jednako* govorite, i da ne budu razdori među vama, nego da budete savršeni u istom osjećanju i u istom mišljenju« (I Kor. 1, 10). Biskupima pak veli: »Svima vama upravljamo prijeko potreban poziv, da skupa sa svojim svećenicima, sa svojim suradnicima i sa svojim vjernicima poradite sa svim svojim nastojanjem i bez odgađanja oko spasavanja i svetosti ženidbe, da bi je zaručnici proživljavali, sve više i više, u njezinom ljudskom i kršćanskom savršenstvu. *Smatrajte* ovu zadaću *u sadašnjem času svojom najvećom dužnošću i odgovornošću*.«⁵⁴ Ako te navedene riječi još nešto znače, teško je izbjeći zaključak, naime, da je Pavao VI jasno naglasio, da je barem centralna teza njegove enciklike stalna, nereformabilna, nepodložna reviziji, stoga bi je takvom morao smatrati svaki svećenik, osobito jedan teolog, barem u svojim spisima i predavanjima. Držim, da je pisac malo rekao, kad je napisao »...jedan biskup može opominjati vjernike i svećenike, da bi prihvatili encikliku. Jer riječ »može« ne uključuje »mora«, »treba«. Isto tako riječ »opominjati« ne znači »zapovijedati«, »naređivati«. Kad papa svima zapovijeda, i biskup mora zapovijedati: ne može samo opominjati. Ne bi izvršio svoju dužnost, kad bi samo opominjao. Još manje bi je izvršio kad bi »mogao« opominjati, a ne bi »morao« opominjati. Stoga mu teolog ne može savjetovati, da »može« opominjati, ako »mora« zapovijedati. Inače ne bi dao, da se poslužim riječima enciklike, »primjer u vršenju svoje službe iskrenog poštovanja, koje se treba dati na vanjski i unutarnji način crkvenom učiteljstvu«. Jasno je, da se u ovakvoj teološkoj perspektivi ne može očekivati sa strane svećenika ono, što pisac očekuje, naime »zbiljski« pozitivni odnos prema papinoj enciklici. jer ga ni sam biskup ne bi pravo zauzeo.

Skromno mislim, da se ne može prihvatiti ni piščeva implicitna insinucija, koju je možda nesvjesno sugerirao, a to je, da u vršenju poslušnosti podložnik treba gledati, da li je naredba apsolutno promjenljiva ili ne, pa, ako ne bi bila apsolutno promjenljiva, on bi kod same poslušnosti

⁵² Tako npr. u govoru od 31. VII 1968 (AAS 60) 1968, str. 528.

⁵³ Usp., ib.

⁵⁴ AAS, nav. mj. br. 28, str. 501. i br. 30, str. 502.

morao voditi računa o tome. Ovako Rahner piše: biskup u svome radu *ne smije poći od uvjerenja*, kao da bi papinska izjava, tj. *Humanae vitae*, bila *apsolutno nepromjenljiva*, tako da bi odstupanje od nje nužno uključivalo nijekanje samog principa učiteljskoga auktoriteta u Crkvi itd. Istina, i kod poslušnosti treba da dođe do izražaja i krepost razboritosti, jer svaka krepost mora biti vođena razboritošću.⁵⁵ No ta podložnikova razboritost ne može dovesti do toga, ako je naredba opravdana i moralno dopuštena, da se odstupi od naredbe, jer bi to značilo zamijeniti i izvrnuti uloge, što se ne može dopustiti. Prema tome čini se da ona piščeva sugestija ne bi imala smisla, dok zapovijed ostaje zakonita i moralno dopuštena, kao što je papinska enciklika. Može podložnik doista u svojoj razboritosti, ako želi biti odgovorno poslušan, i nakon zapovijedi dostaviti svoje sugestije poglavaru. Ako pak poglavar ostane pri svome, kao što je ostao Pavao VI kod svoje enciklike, jedan zaista poslušan podložnik mora izvršiti naredbu onako, kako je dana, bez obzira, da li je promjenljiva ili apsolutno nepromjenljiva.

Čini se, nadalje, da pisac nije rekao svu istinu, kad je u gore spomenutoj rečenici ustvrdio, da bi odstupanje od apsolutno nepromjenljive izjave uključivalo nijekanje samog principa crkvenog učiteljstva. Nedavno je kardinal Garrone s pravom napisao: »Htjeti ograničiti vršenje (crkvenog) učiteljstva na samu obranu definirane dogme ili na njezino definiranje, praktički znači riješiti se njega i oduzeti mu razlog opstanka.«⁵⁶

Teško je mirno prihvatiti i Rahnerovo naučavanje (koje u stvari nije samo njegovo) da bi savjest pojedinca imala biti zadnje nadležno mjesto u pitanju bračnog morala. On naime tvrdi, da vjernik može, zrelo ispitavši stvar pred Bogom, slijediti u bračnom životu svoju savjest, bez ikakva grijeha i formalne neposlušnosti prema crkvenom auktoritetu, pa iako zna, da protivno stanovište zastupa enciklika *Humanae vitae*.

Protiv ovakva gledišta podigla se i još se diže u teološkim i crkvenim krugovima živa reakcija. Navest ću samo neka svjedočanstva, koja su mi slučajno došla pod ruku. Profesor na Gregorijani G. Greco ovako je reagirao: »Značilo bi prevršiti mjeru (il colmo sarebbe) proglasiti nepogrešivom autonomiju savjesti isključujući nužne odnose prema Božjem zakonu i crkvenom učiteljstvu. To bi bio ne samo paradoks, već jedna tragična zabluda.«⁵⁷ Pred činejnicom da su se čak i neke Biskupske konferencije utekle savjesti, ne napravivši kod toga nikakve distinkcije, jedan teolog mora ostati perpleksan i ne vidi dobro, kako se mogu spasiti zbog toga Božji zakon i sreća zaručnika. Pripisati u praksi osobnoj savjesti neku vrstu nepogrešivosti pred konačnom papinskom odlukom, to je kontradikcija.⁵⁸ S boli u duši i s gorkom ironijom pisao je teolog revije *La Pensée Catholique*: »Zaista je sramotno da su se čitavi episkopati usudili... sa neznanjem, koje se ne bi moglo oprostiti ni jednom studentu druge godine teologije, suprostaviti encikliku savjesti, kao da encikli-

⁵⁵ Usp. Sv. Toma, *Summa Theologica*, II—II, 50, I, ad I.

⁵⁶ G. M. Garrone, *L'Obbeissance et la formation à l'obbeissance*, izd. Poliglotta Vaticana, Città del Vaticano (bez godine, ali je brošura izišla god. 1969).

⁵⁷ G. Greco, *La luce profetica dell'enciclica Humanae vitae di Paolo VI*, Città del Vaticano, 1969, str. 37.

⁵⁸ *Ib.*, str. 39.

ka ne bi bila bližnja norma savjesti.«⁵⁹ Profesor franjevačkog teološkog fakulteta u Rimu i konzulator Kongregacije za nauk vjere E. Lio istakao je: »Savjest po svojoj naravi nije autonomna, ona je samo norma koja očituje, tj. ona je glasnik Božji, glasnik Kristov, glasnik Crkve, stoga, kad se crkveno učiteljstvo toliko puta jasno izjasnilo kao što je učinilo u našem slučaju, savjest, kako se zaključuje iz same enciklike *Humanae vitae*, nije slobodna ponašati se po svom izboru. Zato nitko nema pravo proglasiti je slobodnom pred papinskom izjavom, koja je mjerodavno rastumačila Božji zakon. Tko bi to htio dopustiti, taj bi dopustio etički subjektivizam (sa svim povezanim zabludama etičke situacije, etičkog relativizma i općenito novog moralala), koji osim što ruši jedinstvo vjere, ruši također jedinstvo i općenitost etičke norme, jer je ona, kao što je u našem slučaju, proglašena apsolutnom i nepovredivom. To bi, po mome mišljenju, zaključuje pisac bila još ozbiljnija zabluda za život Crkve nego -li mišljenje da je sama direktna protukoncepcija dopuštena.«⁶⁰ Msgr. G. B. Guzzetti, profesor moralke na milanskom teološkom fakultetu, upotpunjuje donešena mišljenja: »Sigurna savjest, i kad je pogrešna norma je djelovanja, stoga tko je slijedi čini dobro, a tko joj se suprotstavlja čini zlo. Ali je također poznato, da smo svi dužni formirati svoju savjest njezinim provjeravanjem (*verificandola*) tako da ne padne u zabludu ili da ne ostane u njoj. U tom nastojanju povjeravanja svoje savjesti (*in questo compito di verifica della propria coscienza*) jedan katolik raspolaže nečim, čime ne raspolaže jedan nekatolik, naime hijerarhijskim naučavanjem: kada sazna, da su papa ili biskupi mjerodavno razjasnili neku nauku, služeći se asistencijom Duha Svetoga, koju im je za tu svrhu Bog dopustio mora tome prilagoditi svoju savjest. Ako drži, da ima valjanih razloga protiv toga, može ih i mora dostaviti nadležnim vlastima. Ako uza sve to crkveno učiteljstvo zadrži svoju poziciju i katolik ustraje u svome mišljenju, može doći do toga, da stavi u pitanje ili barem u pogibao samu bit Crkve i svoje pripadanje njoj.«⁶¹ I kardinal Journet ističe, da nitko nema infalibilnu savjest i da ona mora biti formirana prema crkvenom poučavanju.⁶² Kardinal Garrone nadodaje, da je mnogima savjest izlika, da izbjegnju poslušnost. Istina, on naglašuje, svatko mora slijediti svoju savjest, pa ona bila i u zabludi. No savjest nema odlučujuću vrijednost, ako se nije razborito prosvijetlila prihvaćajući svjetlo koje dolazi »od autentičnih izvora«; ako to ne učini, ona ne može biti zakon i postaje grešna time, što je odbila svjetlost. Čim je netko priznao zakonitim crkveno učiteljstvo, njegova se uloga nikako ne može pričiniti napravljeno nasilje našoj nezavisnosti. I u obliku savjeta sv. Pavao priznaje pravo tog auktoriteta. Htjeti pak ograničiti vršenje crkvenog učiteljstva na samu definiranu dogmu ili na njezino definiranje, praktički znači njega se riješiti i oduzeti mu razlog opstanka.⁶³ Iznesenim mišljenjima ne bismo znali nešto bitno prigovoriti, htjeli bismo samo nadodati još dva veoma važna do-

⁵⁹ V. A. Berto, *L'Enciclique Humanae vitae et la conscience*, u: *La Pensée catholique*, 117/1968, str. 32.

⁶⁰ E. Lio, *L'Importanza fondamentale della Enciclica Humanae vitae per la teologia morale e per la prassi pastorale*, Rim, 1968, str. 14.

⁶¹ G. B. Guzzetti, *L'Enciclica Humanae vitae*, Milan, 1968² str. 64—65.

⁶² Usp. članak: *La luce dell'Enciclica*, u: *Osservatore Romano*, 3. II 1968.

⁶³ G. M. Garrone, nav. dj. str. 20—21.

kumenta u ovom pitanju. Prvi je radiogovor Pija XII, a drugi izjava Dignitatis humanae II Vatikanskog Sabora. U prvom se ističe: »Bilo pisani zakon u srcu ili moralni zakon, bilo istine i zapovijedi nadnaravne objave, Otkupitelj je povjerio, kao moralno blago čovječanstva, u ruke Crkve, da ih ona svim stvorenjima propovijeda, tumači i prenosi, čitave i obranjene od svake zaraze i zablude, od jedne na drugu generaciju«. Stoga Pio XII odbacuje »novi moral«, koji bi htio »pripustiti svaki etički kriterij savjesti pojedinca, ljubomorno zatvorenoj u se i postaloj apsolutnim suncem svojih odluka«. ⁶⁴ U drugom Koncil prihvaća ovu nauku i slijedeće naučava: »Vjernici pak u formiranju savjesti moraju paziti na svetu i sigurnu nauku Crkve, koja ima zadaću, da autentično naviješta i naučava istinu, koja je Krist, i da ujedno načela prirodnoga reda, koja proizlaze iz ljudske naravi, svojim auktoritetom tumači i potvrđuje«. ⁶⁵ Da je pak centralna teza Humanae vitae barem sigurna nauka Crkve, o tome nema sumnje. Dovoljno je sjetiti se samog naučavanja Pavla VI, koje smo gore iznijeli. Zato jedan katolik, koji svjesno odstupa od te centralne teze i slijedi svoju svijest, ne samo da je neposlušan Kristovu namjesniku Pavlu VI, već i II Vatikanskom Saboru, stoga ne može biti pred Bogom miran u savjesti, jer se ponaša nemoralno.

Da li je II Vatikanski Sabor zabacio naučavanje enciklike Humani generis, prema kojoj bi teolozima bilo zabranjeno, barem javno, raspravljati o nauci, koju je crkveno učiteljstvo odbacilo? Čini se, da je to Rahner htio insinuirati, kada je istakao, da u definitivnom tekstu dogmatske konstitucije nema riječi spomenute enciklike, iako su se nalazile u jednom od nacрта same konstitucije. No takva insinuacija ne može se održati. Ponajprije, jer je u definitivni tekst uneseno, da se autentično naučavanje crkvenog učiteljstva mora prihvatiti religioznim poštovanjem uma i volje, koja nauka barem ekvivalentno sadrži naučavanje Humani generis. Zatim što Koncil jasno priznaje naučavanje Humani generis. U dekretu Optatam totius nalaže se: »Neka se teološke znanosti predavaju u svjetlu vjere i pod vodstvom crkvenog učiteljstva«. I kod riječi »crkvenog učiteljstva« u bilješci 31 spominju se dokumenti, kojih se treba držati u formiranju svećeničkih kandidata, a to su: enciklika Humani generis, neki govori Pavla VI i broj 25. konstitucije Lumen gentium, koji smo već u prvom dijelu komentirali. Dakle, Koncil je htio izričito povezati naučavanje Pija XII, Pavla VI i samog II Vatikanskog Sabora i time barem implicitno dati do znanja, da nije htio umanjiti ono naučavanje Humani generis. Uostalom, treba se sjetiti, da je Koncil u definitivnoj redakciji svojih dokumenata ispustio mnogo toga, što je bilo u samim nacrtima. No krivo bi bilo, kad bi se iz toga zaključilo, da je sva ona nauka ili svi oni dokumenti izgubili svoju nekadašnju vrijednost.

Zaista, naš pisac priznaje, da teolozi moraju prihvatiti »religioznim poštovanjem« autentično naučavanje rimskih papa. No čudno zvuči, jer je novo u teologiji, Rahnerovo mišljenje, da se naime kod prihvaćanja nekog papinskog autentičnog dokumenta treba obzirirati i na konkretno stanje u Crkvi i čak na profano, dakle, izvancrkveno mnijenje. Pisac veli:

⁶⁴ Govor od 23. III 1952. u: AAS, 44/1952, str. 272—273.

⁶⁵ Dekl. Dignitatis humanae, br. 14.

zbog konkretnog stanja u Crkvi i u javnom profanom mišljenju religiozno poštovanje pred nekim dokumentom »može više ne zahtijevati alternativu« itd. Dakle, kad bi drugačije bile prilike u Crkvi i u javnom izvan-crkvenom mišljenju s obzirom na neki autentični papinski dokumenat, konkretno s obzirom na encikliku *Humanae vitae*, ono religiozno poštovanje, koje se mora iskazati nekom takvom dokumentu, tražilo bi neku alternativu kod njegova prihvaćanja. Kad bi se pak moglo održati piščevo gledište, što bi onda ostalo od pojma »religiozno poštovanje«? Veoma malo ili ništa. Jer taj pojam prema nauci II vatikanskog Sabora traži, da se neki autentični crkveni dokument primi zbog religioznih motiva, a ne zbog dokaza, koje on donosi, tj. da se primi zbog auktoriteta, koji govori a ne zbog argumenata koje navodi. Još manje traži neki obzir na stanje u Crkvi ili čak na javno profano mnijenje. Oci II Vatikanskog Sabora dobro su znali kakvo je stanje i mišljenje ne samo u Crkvi, već i u javnom profanom mišljenju o problemima koje je iznijela enciklika *Humanae vitae*. Uza sve to ostavili su Pavlu VI,⁶⁶ da on sam odluku donese o tim tako vitalnim pitanjima za čovječanstvo, dakle, bez obzira na stanje u Crkvi, u svijetu i na osobna stanovišta pojedinih biskupa. Zar na taj način crkveni učitelji nijesu dali divan primjer teološke metodologije, prema kojoj se najprije mora osluškiivati što Bog govori i kako njegovu riječ tumači najovlašteniji tumač? Zar se u onom gestu saborskih otaca i u odluci Pavla VI nije opet Crkva sjedinila pa kad bi do tada i bila podjeljena u onim bračnim pitanjima? I možda bi nas u današnjoj crkvenoj situaciji opomenuo Božji čovjek i veliki teolog sv. Bonaventura: »Etsi omnia essent destructa in Ecclesia, ipse solus papa potest reparare omnia — kad bi sve u Crkvi bilo uništeno, sam papa može sve popraviti.« No prilike na koje aludira Rahner nijesu takve u Crkvi, da bi papa bio sam, kad je iznio u enciklici *Humanae vitae* moralna načela bračnog morala: s njime su bili najjači teološki mozgovi Katoličke Crkve u njezinoj povijesti od 20 vjekova.⁶⁷

Isto tako, nema smisla za jednog teologa govoriti u nekoj »alternativi« pred autentičnim crkvenim naučavanjem, jer je ono jedno od polaznih točaka u njegovu redu. Stoga će »najveća briga (teologa) biti, govorio je papa teozozima prigodom internacionalnog kongresa u Rimu, da budu vjerni istini vjere i nauci Crkve«, pače »njima će biti najveća čast, da budu vjerni i inteligentni tumači naučavanja (crkvenog) učiteljstva.«⁶⁸ Još manje ima smisla govoriti o nekoj »suhoj« alternativi, tj. da se na svaki način brani jedna takva doktrinalna izjava kao jedino sigurna, opravdana i dobra za sva vremena, ili se zatvoriti u neprodornu šutnju. Zašto ne? Jer takva alternativa ne vrijedi ni za definicije *ex cathedra*, ukoliko se i kod njih može, istina, s poštovanjem, ali slobodno raspravljati o dokazima (ukoliko nijesu i sami predmet definicije), koji ih podržavaju. Jer je uvijek dopušteno, kad se radi o autentičnom papinskom naučavanju, dostaviti na skroman način sugestije, pa i same opravdane kritike nadležnoj crkvenoj vlasti.

⁶⁶ Usp. *Gaudium et spes*, br. 51, bilj. 14.

⁶⁷ Usp. npr. G. Greco, Nav. dj. str. 21—35, E. Lio, Nav. dj. str. 4.

⁶⁸ AAS 5/1966, str. 893—894.

Priznajemo, da se jedan teolog ne mora složiti s autentičnim crkvenim naučavanjem. Čak smo i sami istakli, da on može doći do protivnih zaključaka. Malo čas smo spomenuli, da zaključci ne moraju ostati u privatnoj savjesti teologa, već je dopušteno, čak je poželjno da ih dostavi nadležnom crkvenom učiteljstvu. Samo ne bismo se mogli složiti s piscem, ukoliko naučava i to na djelu pokazuje, da se mogu javno divulgirati rezultati protivni autentičnom papinskom učiteljstvu. Čini se da se on poziva za tu svoju nauku čak na Pija XII, Vatikanski sabor i na neko tradicionalno crkveno naučavanje. Ne znamo, na koje se dokumente oslanja, jer ih ne navodi. Istina, spomenuo je Pija XII, ali taj negira njegovu tezu, ukoliko otvoreno ističe da nešto ne može biti podvrgnuto slobodnoj diskusiji teologa, stoga ni predmet javnog divulgiranja, pošto je crkveno učiteljstvo donijelo o nečemu, kao što je to učinio Pavao VI o bračnim problemima, protivno mišljenje.⁶⁹ Isto tako i II Vatikanski sabor odbacuje njegovu mišljenje, jer traži od svih vjernika religiozno poštovanje uma i volje, dakle poslušnost, ne samo unutarnju, već i vanjsku pred autentičnim crkvenim učiteljstvom. Što se tiče tradicionalnog učiteljstva, dovoljno je spomenuti intervente Pia IX, protiv nekih njemačkih katoličkih, sveučilišnih profesora, da se vidi kako Crkva nije dopuštala širenje ideja, koje bi bile protivne njezinu autentičnom naučavanju.⁷⁰ Jer Crkva ne može dopustiti svoju unutarnju disgregaciju i neposlušnost koje uvijek ostaju, u načelu i na djelu, nemoralne. Da li bi bez javnog divulgiranja ideja, koje su bile protivne nekim magisterijalnim odlukama, bilo došlo do njihove revizije, teško je objektivno odgovoriti, jer jedan smrtnik ne poznaje sve premise, da bi mogao donijeti odmjerene zaključke. Možda bi do toga došlo nešto poslije. No, danas kad samo vrhovno crkveno učiteljstvo traži suradnju teologije,⁷¹ i kad teologija dolazi do takvog vidljivog izražaja u najvažnijim današnjim crkvenim dokumentima, kao što su npr. dokumenti II Vatikanskog sabora i raznih Biskupskih konferencija, bojazan, da ne bi moglo doći do revizije nekih crkvenih dokumenata, bez javnog istupa teologa, ne bi smjela postojati. Uostalom, dato non consesso, da ne bi bez divulgiranja teoloških ideja moglo doći do takve revizije, nečuvano je, ako se ne varam, u Crkvi, da bi neki teolog mogao, javno i dopušteno nastupiti protiv nekog, autentičnog papinskog dokumenta, dok je barem *živ onaj, koji ga je izdao*, i to protiv takva koji sam papa smatra nereformabilnim, nepodložnim promjeni, reviziji, kao što je enciklika *Humanae vitae*.

Na koncu pohvalan je savjet našeg pisca, da profesor moralke mora ispravno formirati savjest svojih slušatelja. No, neka mi se oprostí na pitanju: kako će profesor moći ispravno formirati savjest svojih učenika ako su ove primjedbe uistinu osnovane?!

Sv. Toma, u čiju školu, još i danas, moraju ići ne samo studenti teologije, nego i sami profesori,⁷² ovako bi rezimirao stav vjernika i teologa pred autentičnim crkvenim, osobito papinskim, učiteljstvom: »Trebá većma prionuti (standum) uz auktoriatet Crkve nego uz auktoriatet bilo Au-

⁶⁹ Isp. Denz.—Schönm. 3885.

⁷⁰ Usp. Denz.—Schönm. 2850—2861, 2875—2880.

⁷¹ Usp. Govor Pavla VI teolozima, u: AAS 58/1966, str. 892—893.

⁷² Usp. Optatam totius, br. 16. i bilj. 36.

gustina, bilo Jeronima, bilo kojeg mu drago učitelja«; pa, na drugom mjestu tvrdi kategoričnije: »Nitko se ne može braniti auktoritetom Jeronima ili Augustina ili bilo kojeg drugog učitelja protiv Petrova auktoriteta,⁷³ tj. protiv papinskoga. Glasoviti kardinal Newman, koga neki smatraju,⁷⁴ jednim od najvećih biskupa II Vatikanskog sabora (iako na njemu nije prisustvovao, jer je davno umro) Tominu bi stavu ovo nadodao: kada papa »govori formalno i auktoritativno, govori onako, kako bi govorio naš Gospodin (barem za određeno vrijeme, o. m.), i sva nesavršenstva poništena su rezultatom, koji naš Gospodin namjerava (...). Stoga papinska riječ stoji i blagoslov dolazi s poslušom i nikakav blagoslov s neposlušom.«⁷⁵

Vladimir Mercep

RHETORICA INTER ARTES

Kako danas stoji s tri osnovna tipa javnog govora: političkim, sudskim i vjerskim? Sudski govor se zavukao u tijesne sudske sobe u koje može da uđe samo veoma ograničen broj ljudi. Politički govor postao je prigodan, odnosno posredan, slušamo ga preko radija, televizije, a u najboljem slučaju je posrednik između nas i govornika — mikrofona. Jedina institucija u kojoj se govornik redovito susreće s publikom oko u oko je misa. Crkva je mjesto u kojem se susreću sve naše komunitarne strasti, nade i strahovi pred budućnošću. Ovaj članak ne pišem kao teolog, nego kao filolog, a mogao bih ga napisati i kao ateista privučen jednom od rudimentarnih, najosnovnijih manifestacija komunitarnog života. Jer zajednice mihi je bilo mihi je moglo biti prije negoli je jedan čovjek izgovorio riječ, koja je vrijedila i bila upravljena svima njenim članovima i na taj način izvršio ujedinjenje zajednice.

Verbum, mysticum, atque ...

Judaizam nije samo vjera Sv. pisma, Biblije, Scripturae, dakle knjige, pisane riječi, nego i izgovorenog Verbuma. Talko Izaija: »Clama, ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam« (LVIII, 1) i Jeremija: »Ecce dedi verba in ore tuo« (I, 3), a i Sveti Pavao: »Quomodo autem audirent sine praedicante?... Ergo fides ex auditu, auditus autem per Verbum Christi«. (Rimlj, X, 14—17). U cijeloj Bibliji ne možemo naći tako reći nijednog događaja, koji nije počeo javnim govorom, o čemu posebno svjedoče knjige Proroka, koji su u tolikoj mjeni okrenuti budućnosti, da su se počeli smatrati proročanstvima. Govor je u svojoj osnovi pogled u budućnost, začetak javnog događaja, a kao takav, on je danas aktualan više nego

⁷³ Summa Theologica, II—II, 10, a. 12; II—II, 2, ad. 3.

⁷⁴ Usp. G. Veloci, *Newman at Concilio*, Alba, 1966, str. 13, 22—23.

⁷⁵ Nal. prema članku *Conscience and Authority*, u: *Tablet* 26. IX 1969, str. 968.